ŠKALDOVÁ, Markéta. *Design jako jedna z příčin problematického používání technologií: povědomí uživatelů o návykovém designu*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií - studia nových médií. Vedoucí práce Slussareff, Michaela.

Vyrušení

Zmíněné rozptýlení či vyrušení je dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje pozornost, jak v offline, tak v online prostředí. Selektivními procesy pozornosti jedinec může svůj fokus zaměřit na konkrétní vjem pro jeho další zpracování, zatímco nerelevantní nebo rušivé informace jsou potlačovány. Tyto „konkurenční" rušivé informace mohou přijít z externího prostředí jako zvukové či vizuální stimulace, ale i z interního prostředí jako rušivé myšlenky či obvyklé reakce, které brání provádění daného úkolu (Stevens & Bavelier 2012). Podle studie Common Sense Media (Robb et al., 2018), téměř tři čtvrtiny rodičů (72 %) a více než polovina dospívajících (54 %) uvádí, že je jejich digitální zařízení vyrušují ze soustředěné činnosti na denní bázi. Ve chvíli, kdy dochází k rozdělování pozornosti mezi jednotlivé úkony, mezi kterými je neustále přepínáno, může mozek zpracovat pouze jeden. V důsledku nadbytku úkonů roste náchylnost k vyrušení, a to především tehdy, kdy jsou úkony jedincem vyhodnoceny jako prioritní. Přepínáním a těkáním mezi nimi nastává neschopnost dokončit jeden úkon dříve, než je započat další (Gendreau, 2007). Vyrušením pozornosti a jeho vlivu na vykonávanou práci se zabývá například profesorka informatiky na University of California v Irvine Gloria Mark. V jednom z jejích dřívějších výzkumů (Mark et al., 2008) bylo předmětem zkoumání měření tzv. disruption cost of interruptions neboli ceny za vyrušení. Tehdejší výsledky ukázaly, že jakékoliv vyrušení představuje změnu v pracovní činnosti, aniž by záleželo na kontextu, ve kterém se člověk nachází. Ačkoliv by vyrušení, jenž sdílí kontext s hlavní vykonávanou činností, mohlo být 5 z angl. originálu distraction 4 vykonávání více činností najednou 13 vnímáno jako přínosné, cena za vyrušení je stejná jako při odlišném kontextu. Výsledky naznačují, že dochází nejen ke změně v pracovním rytmu, ale také ke změně v mentálních stavech. To potvrzuje i další výzkum stejné autorky z posledních let (Mark et al., 2016) – podle něho vyrušení může vést k většímu stresu, nižší produktivitě a špatné náladě. Stejná studie přichází se zjištěním, že cena za vyrušení je vyčíslitelná, a to konkrétně na 23 minut a 15 sekund, které zaberou mentální návrat zpět k plnému vykonávání přerušené činnosti. Jiné studie (Pang, 2013) zase naznačují, že Američané stráví hodinu denně vypořádáváním se s rozptýleními a návraty zpět k původně vykonávané činnosti. Sociální psycholog Larry Rosen a neurovědec Adam Gazzaley ve své knize (2016, s. 3) nicméně argumentují, že vyrušení nebylo vynalezeno mobilními telefony, ale „fundamentální zranitelností našeho mozku" a svou teorii zakládají na evolučním předpokladu, že stejně jako zvířata hledají potravu, lidé se snaží ukojit svůj vnitřní instinkt pro vyhledávání informací. Zároveň však upozorňují na problém mentální ceny za vyrušení a přepínání mezi úkony. Co se týče původu vyrušení, jsou zmiňovanými autory rozlišovány dva druhy. (1) Externí v podobě stimulů z fyzického prostředí jako zvuky či kontakt od jiného člověka nebo podněty přicházející z digitálního zařízení například v podobě notifikace. (2) Interní pak jako „samovyrušení" pocházející od člověka samotného z jeho vědomí i nevědomí. Vrátím-li se k dříve zmíněné studii, je zajímavé vyzdvihnout její zjištění, že polovina zkoumaných vyrušení měla původ právě u člověka samotného. V této práci se budu zabývat vyrušením v kontextu digitálního prostředí, čímž však nenaznačuji, že vyrušení pocházející od člověka do tohoto kontextu nepatří.

ŽÁČKOVÁ, Helena. *České knihy pro děti a mládež v první polovině 19. století a jejich forma publikování*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Běhalová, Štěpánka.

3.1. Vymezení pojmu

LPDM má svá specifika určena tím, aby byla atraktivní a přístupná věkové kategorii 3– 16 let (Mocná, Peterka 2004, s. 361). Musí se snažit přizpůsobit psychickým schopnostem a estetickým požadavkům dětského čtenáře, tomu uzpůsobit obsah a formu. Je tedy nutné, aby autor nejdříve pochopil adresáta, protože při práci musí dokázat pojmout realitu dětského vnímání a adekvátně s ní dále pracovat (Gebhartová 1987, s. 17–18). To je pochopitelně pro dospělého autora výzva, která se zvětšuje tím, čím je příjemce mladší. Tenčík (1962, s. 7) upozorňuje na nesrovnalosti v definování dětské literatury a pro svou práci ji vymezuje jako část celku literatury, která je určená dětem autorovou intencí, ale nemusí vystihovat skutečné přijímání dětskými čtenáři. Voit (2008a, s. 205) v širším pojetí dětskou literaturu definuje tak, že je to „forma vydání zahrnující didakticky zaměřená díla psaná a tištěná pro dospělé publikum, avšak přijímaná rovněž dětským čtenářem a mládeží“ a zdůrazňuje, že dětská četba neintencionální (tj. primárně neurčenou dětskému čtenáři) mravního a náboženského charakteru byla významnou složkou produkce tiskařů už od 15. století. V užším slova smyslu ji definuje jako dětskou četbu intencionální (tedy primárně dětem určenou) a její vznik řadí do 18. století. Dle Encyklopedie literárních žánrů (Mocná, Peterka 2004, s. 361) i Jany Čeňkové (2006, s. 12) mají být funkce LPDM poznávací, relaxační, didaktické a fantazijní. Didaktická funkce rozvíjející jazyk, logické myšlení, emocionalitu, hodnotovou a sociální orientaci má v četbě, 1 Kapitola vznikla přepracováním a doplněním kapitoly z práce ŽÁČKOVÁ, Helena. Markéta Pilátová a její knihy pro děti. Pardubice: Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra literární kultury a slavistiky, 2017. 60 s. Vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Radek Malý, PhD. Kapitola 1. Literatura pro děti a mládež, s. 2−17. 17 která je prvotně určena dětskému čtenáři, velmi silné zastoupení, které v literatuře pro dospělé pochopitelně chybí. Funkce fantazijní (nebo také imaginativní) rozvíjí fantazii a hravost, ale k jejímu rozvoji v kontextu dětské literatury dochází až v moderních dějinách literatury (Mocná, Peterka 2004, s. 361). Četba by každopádně měla být pro dítě poučením, ale hlavně potěšením, aby si osvojilo čtenářské návyky, které by mohlo v dospělosti postrádat, a proto je vhodné všechny funkce propojovat. Jana Čeňková ve stati Vznik a vývoj žánrové struktury literatury pro děti a mládež uvádí, že v tematické rovině se LPDM projevuje jako emotivní a názorná. Zajímá se hlavně o dítě, jeho postavení ve společnosti, jeho mezilidské vztahy, jeho sebereflexi a jeho reflexi dospělých. Závisí zde hodně na schopnosti autora vžít se do dětského věku, vhodně interpretovat a komunikovat se čtenářem (2006, s. 13). Komunikace se čtenářem proto bývá často umocňována užitím ich-formy, která umožňuje ztotožnění čtenáře s postavami a hlubší přiblížení tématu. Dětskému čtenáři by měl být přizpůsobeny jazyk a větná stavba tak, aby odpovídaly schopnostem pochopení dítěte. Autor musí často svou tvorbu uzpůsobit i hlasitému předčítání, které je charakteristické pro četbu určenou nejmenším dětem. Odkazujeme zde i na tradici ústního předávání lidové slovesnosti, která se vyznačovala zvukomalbou a rytmikou pro snadné zapamatování. Toho je využíváno jak v poezii, tak próze pro nejmenší. Tenčík (1962, s. 49–50) v oblasti jazyka se zaměřením na sledované období zmiňuje, že narozdíl od konce 18. století, kdy se obrozenci snažili jazyk textů pro děti co nejvíce zlidovět, aby jim byl přístupnější, na počátku 19. století už se vlivem jejich delšího působení stává i pro dětského čtenáře přístupná veleslavínská čeština, která představovala dobovou jazykovou normu. Důležitým prvkem spojovaným více s LPDM než s literaturou pro dospělé je knižní ilustrace. Není jejím specifikem, neboť i v literatuře pro dospělé je ilustrace běžná a pro některé typy literatury přímo příznaková – u odborných publikací, konkrétně např. herbáře či encyklopedie – má zde ovšem jinou funkci než v LPDM. Knižní ilustraci se bude věnovat kapitola Ilustrace 5.2.2.